

En trend att skildra den åldrade och döende modern

Nina Lekander. **Mest om min mamma.** 232 sidor. Stockholm: Norstedts; 2003. ISBN 91-1-301279-7.

Marie Peterson. **Du tror du vet allting.** 192 sidor. Stockholm: Alfabeta Bokförlag AB; 2004. ISBN 91-501-0377-6.

Recensent: Lars Erik Böttiger, professor, Saltsjö Boo.

■ När författarinnan Tora Dahl 1973 gav ut sin bok »När jag var sjuk« var hon inte sämre än att hon själv »upproriskt och medryckande« kunde berätta om hur hon missförstods och bokstavligen misshandlades »i det byråkratiserade svenska vårdssamhället« (citaten från baksidestexten). »När jag var sjuk« kom att följas av en våg av liknande självbeaktelser om inbillade eller verkliga oförrätter i kontakter med sjukvården. Exempel på detta är Gun Björkmans »Vid 20 blev jag söt«, Jan-Eric Gauffins »Hör på mig« och Ulf Gyllenhaks »Odjuret«. Under de 30 år som gått har det kommit flera omgångar med liknande skrifter.

Särskilt döttrarna för ordet

Nu i det begynnande 2000-talet är situationen en annan. »Det behövs armbågar för att få äldreomsorg« förkunnar SvD den 16 maj i ett referat av en färsk avhandling. Vi blir allt äldre, och vi ser hos våra åldringar en starkt stigande frekvens av demenstillstånd av olika orsaker, sjukdomar som gör det omöjligt för de gamla och sjuka att själva skildra sina lidanden. Nu är det den efterkommande generationen, särskilt döttrarna, som för ordet och berättar om den sjuka och döende modern. Det är också oftast döttrarna som slår larm om det skriande hjälpbehovet.

När Karolinska University Press inför arbetet med sin andra skönlitterära antologi (»Den andra verkligheten«, utgiven april 2004) utlyste en novellpristävling på temat »Människans möte med sjukdom, lidande och död« fick man inte mindre än 600 bidrag, och det var slående hur många av dessa som handlade om just den sjuka och döende modern. Det kan ha varit en tillfällighet, men det är lätt att se att så är det inte – motivet med den sjuka och döende kvinnan/modern slår igenom på många fronter!

Det har under året kommit flera böcker, det finns en aktuell teaterpjäs

och till och med en fotoutställning med samma tema.

Böcker som väckt uppmärksamhet

De nämnda böckerna är endast exempel, de är mycket olika men har det gemensamt att de alla väckt stor uppmärksamhet. Anna Bäsén, journalist och undersköterska, ger i »Vem ska ta hand om mamma?« sin rapport från en wallraffande tjänstgöring på fyra olika vårdinrättningar. Se separat recension nedan.

Nina Lekander, kulturjournalist i Expressen, tar i »Mest om min mamma« avsked av sin moder Lena genom att skildra hennes – och sitt eget! – liv och förundrar sig till slut över dödens ankomst: Var det verkligen så den skulle gå till? Måste man kämpa så för att få vård för sin gamla mamma?

Marie Peterson, litteraturkritiker på DN, debuterar med »Du tror du vet allting«, en bok om Alzheimer, mamma Siv och henne själv. Hon berättar hur hon upptäckte att allt inte stod rätt till med modern och hur hon, under ständiga duster mellan mor och dotter får uppleva moderns gradvisa förfall. Boken har en i böcker av detta slag mycket ovanlig grundton; Marie Peterson förmår att se på moderns och sin egen svåra situation med en varm och förlåtande humor.

Teaterpjäs och fotoutställning

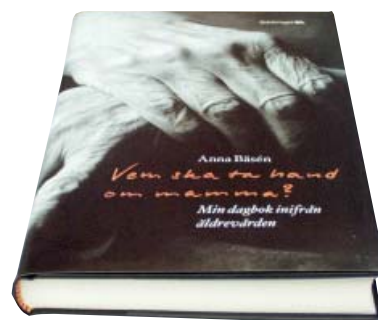
Slutligen, den 26 april fanns i DN en anmälan av en teaterpjäs och i SvD samma dag en av en fotoutställning, som båda handlade om döende kvinnor. Mattias Anderssons pjäs »Utanför mitt fönster« är en tragedi med ett ungt par som huvudpersoner, »de har aldrig haft något liv«, och det de har faller sönder. Josefin arbetar på långvården och har hand om 85-åriga och sinnesförvirrade Ester, som förgäves från sin sjuksäng ropar ut sin ångest.

»Kameran blev ett filter mot sorgen« är rubriken på anmälan av den utställning på Göteborgs konstmuseum, där fotografen Yngve Baum visar de bilder han tagit av sin mor under hennes sista år på servicehemmet. Hon gav sitt tillstånd till fotograferingen men krävde att sonen inte skulle visa bilderna för henne! Den sista bilden visar modern i sjukhusets visningsrum med fotografen själv i bakgrunden, stillsamt betraktande den döda modern på bårn. Bilderna finns också i boken »Mamma har gått bort«.

Uttryck för frustration inför äldreården

Detta är inte recensioner i vanlig mening. Mitt budskap är att de anhörigas arbete med dementa eller på annat sätt sjuka åldringar skapar så stora problem och sådana frustrationer att de behöver

avledas och att det kan ske på många sätt, i bokform, som teater eller som fotoutställning. Annina Rabe skrev i SvD om ett par av de nämnda böckerna under rubriken: »När en förälder dör blir vi alla storögda barn« – men de storögda barnen har dessförinnan oftast fått utkämpa en lång och tung kamp mot byråkratiska och underdimensionerade organisationer inom äldreården! •

Skakande interiörer från äldreården

Anna Bäsén. **Vem ska ta hand om min mamma? Min dagbok inifrån äldreården.** 244 sidor. Stockholm: Bokförlaget DN; 2004. ISBN 91-7588-520-4.

Recensent: Jan Halldin, med dr, leg läkare (pensionerad överläkare, socialmedicin) Stockholm.

■ »... fallskador, döende som lämnas ensamma, bristfällig dokumentation, liggsår på grund av ett långt sängliggande, 17 timmars nattfasta, undernäring, gamla som måste ligga i sängen hela dagen på grund av personalbrist, gamla som inte fått duscha på tre veckor, övervårdade äldre med flottigt hår och skitiga naglar, inlåsta ensamma dementa, tänder som inte borstas på veckor och, så klart, den totala tristessen ...«

Citatet är hämtat ur boken »Vem ska ta hand om mamma? Min dagbok inifrån äldreården«, skriven av journalisten och undersköterskan Anna Bäsén, som sommaren 2003 wallraffade på fyra olika arbetsplatser – en geriatrisk sjukhusavdelning, två äldreboenden samt hem-sjukvården – inom äldreården i Sverige. Bäsén avslöjar en rad oacceptabla missförhållanden bl a på äldreboendet Fridbohemmet (fingerat namn).

Dagboksform

Boken är skriven i dagboksform, där varje arbetsplats avhandlas i ett kapitel.